Nr 26

Justitieutskottets betänkande i anledning av motion om översyn av brottsbalkens bestämmelser om rån.

Motionen

I motionen 1974:967 av fru Kristensson (m) hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär en översyn av brottsbalkens bestämmelser om rån i enlighet med vad i motionen anförts.

Översynen bör enligt motionären avse dels bestämmelsen om straffminimum för rån, dels brottsbeskrivningen av rån i vad gäller rekvisitet våld eller hot som innebär trängande fara. Motionären anser på anförda skäl att straffminimum för rån bör sänkas, lämpligen till fängelse sex månader, och att lagtexten bör ändras så att därav framgår att det nyssnämnda rekvisitet – i enlighet med vad som fastslagits i praxis – är uppfyllt även om faran objektivt sett inte är trängande men hotet för den hotade ter sig som ett hot som innebär trängande fara, t. ex. hot med en leksakspistol.

Gällande bestämmelser m. m.

Allmänt

Bestämmelserna om rån har i brottsbalken (BrB) sammanförts i två paragrafer, 8 kap. 5 och 6 §§. Enligt 5 § döms den som stjäl medelst våld å person eller medelst hot som innebär trängande fara eller, sedan han begått stöld och anträffats på bar gärning, sätter sig med sådant våld eller hot till motvärn mot den som vill återtaga det tillgripna, för rån till fängelse, lägst ett och högst sex år. Detsamma gäller, om någon med sådant våld eller hot tvingar annan till handling eller underlåtenhet som innebär vinning för gärningsmannen och skada för den tvungne eller någon i vars ställe denne är. Lika med våld anses att försätta någon i vanmakt eller annat sådant tillstånd.

Är rån att anse som grovt skall enligt 6 § för grovt rån dömas till fängelse, lägst fyra och högst tio år. Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas om våldet var livsfarligt eller om gärningsmannen tillfogat svår kroppsskada eller allvarlig sjukdom eller om han eljest visat synnerlig råhet eller på ett hänsynslöst sätt utnyttjat den rånades skyddslösa eller utsatta ställning.

Straffskalorna har den konsekvensen att påföljden skyddstillsyn i allmänhet ej kan komma i fråga. I 28 kap. 1 § tredje stycket BrB föreskrivs nämligen att, om fängelse i ett år eller däröver är det lindrigaste straff som är stadgat för brottet, skyddstillsyn får ådömas endast om synnerliga skäl är därtill.

Straffminimum m. m.

Nuvarande straffminimum för rån – ett års fängelse – har varit oförändrat sedan år 1890. Före år 1942 kunde emellertid lägre straff än två års fängelse endast utdömas om omständigheterna var synnerligen mildrande.

Straffmaximum för rån sänktes vid brottsbalkens antagande (prop. 1962:10, 1LU 1962:42, rskr 390) med verkan från den 1 januari 1965 från åtta till sex år. Samtidigt utbröts grovt rån till behandling i en särskild paragraf och – i anslutning till en viss förskjutning av gränsen mellan rån och grovt rån i jämförelse med äldre lag – sänktes straffminimum för grovt rån från sex till fyra år.

Under förarbetena till 1942 års lagändring uttalades av straffrättskommittén (SOU 1940:20 s. 114) att högre straffminimum än ett år icke borde ifrågakomma med hänsyn till att brottet stundom kan vara tämligen lindrigt. Som exempel nämndes särskilt fall då råntvånget, dvs. det våld eller hot varmed åtgärden utföres, utövas av tjuv som sätter sig till motvärn.

Råntvånget

Lagtextens beskrivning av råntvånget – medelst våld å person eller medelst hot som innebär trängande fara – överensstämmer bortsett från smärre redaktionella avvikelser med motsvarande lagrum i 1864 års strafflag såväl i dess ursprungliga lydelse som i lydelsen efter 1942 års reform, bortsett från att genom upprepning av ordet medelst markerats att våldet inte behöver innebära trängande fara.

Straffrättskommittén uttalade om lagtextens ordalydelse i vad gäller råntvånget bl. a. följande (SOU 1940:20 s. 111):

Då uttrycket "hot som innebär trängande fara" lämnar åtskilligt övrigt att önska i fråga om klarhet, kunde det ifrågasättas att här välja något uttryckssätt som bättre klargör meningen, nämligen att faran skall ej blott vara omedelbart överhängande, utan även avse något betydelsefullt intresse. Mot det av Thyrén föreslagna uttrycket "hot som innebär omedelbar fara för person" kan emellertid invändas, att icke varje omedelbar fara för person är trängande; faran måste gälla liv eller hälsa eller något annat mera betydelsefullt intresse. Härtill kommer att den ifrågavarande beskrivningen på grovt tvång upptagits även inom civilrätten. Jämlikt 28 § avtalslagen är en rättshandling, den någon blivit rättsstridigt tvungen att företaga, ogiltig, där tvånget utövas genom våld å person eller genom hot, som innebär trängande fara. Då det i 28 § avtalslagen avsedda tvånget bör sammanfalla med råntvånget, har den straffrättsliga beskrivningen därpå lämnats oförändrad.

Även uttrycket "våld å person" har därför bibehållits. Kommittén vill emellertid, i anslutning till rättspraxis (jfr NJA 1888 s. 34 och 570), understryka, att uttrycket ej får tolkas alltför vidsträckt. Det fordras, att gärningsmannen bär våldsam hand på en person som därigenom utsättes för misshandel eller betvingande. Att rycka något från en person innan denne hinner besinna sig, att fråntaga en berusad eller sovande något, att knuffa någon i folkträngsel för att öva fickstöld och andra lika lindriga våldsfall höra alltså ej hit. Dylika fall få räknas som stöld eller grov stöld, icke som rån.

Det kan här tilläggas, att uttrycket hot som innebär trängande fara även återfinns i stadgandet rörande våldtäkt i 6 kap. 1 § BrB. Däremot har beträffande det lindrigare brottet olaga hot (4 kap. 5 § BrB) uttryckligen uppställts krav på att hotet, bestående i lyftande av vapen mot annan eller eljest hot med brottslig gärning, är ägnat att hos den hotade framkalla allvarlig fruktan för egen eller annans säkerhet till person eller egendom.

Enligt rättspraxis föreligger råntvång även om faran i själva verket inte är trängande men hotet ter sig som ett hot som innebär trängande fara, t. ex. om – den hotade ovetande – den hotande icke har avsikt eller möjlighet att förverkliga hotet. Så t. ex. bedömdes i rättsfallet NJA 1956 C 187 som rån att tilltvinga sig pengar genom hot med en pistol som i verkligheten var en leksakspistol och med ett paket, som den hotande föregav innehålla sprängämne.

Samma rättstillämpning har kommit till uttryck i ett flertal andra rättsfall, bl. a. i ett nyligen träffat avgörande av högsta domstolen. Gärningsbeskrivningen var där följande.

H tvingade med hot om våld som innebar trängande fara två postexpeditörer att till honom utlämna 5 000 kronor. Hotet bestod i att H, som vid tillfället bar en leksaksrevolver instoppad innanför byxlinningen, räckte fram ett uttagningskvitto på vilket han skrivit: "Detta är ett rån. Lägg upp 5 000 kronor på disken. Gör inget annat så blir ingen skadad." Allvaret underströks av att H fört sin hand mot revolvern och yttrat att något tråkigt kunde hända om han inte blev åtlydd. För postexpeditörerna framstod hotet som innebärande trängande fara.

Gärningen bedömdes av vederbörande tingsrätt och hovrätt som rån. Högsta domstolen fann inte skäl meddela prövningstillstånd (HD:s beslut den 4 december 1973 nr SB 1383).

Det bör anmärkas att riktigheten av den angivna rättstillämpningen bestritts i den juridiska doktrinen. Därvid har hävdats att tolkningen strider mot den straffrättsliga legalitetsprincipen och att rån enligt gällande lagtext borde anses föreligga endast om hotet avsett en objektiv fara. (Se härom Hans Thornstedt i Svensk Juristtidning 1959 s. 3 ff. och 1968 s. 329 ff. och Olle Hoflund: Om farebegreppet i straffrätten, 1967 s. 96 ff. Jfr Ivar Strahl i Svensk Juristtidning 1960 s. 262 och F. Wetter i yttrande i rättsfallet NJA 1965 C 187).

Uttalanden av brottskommissionen

I betänkandet "Åtgärder för att bekämpa brottsligheten och förbättra den allmänna ordningen" (Ds Ju 1973:5 s. 73) anförde brottskommissionen i ett avsnitt benämnt Översyn av straffbestämmelserna bl. a. följande:

Någon anledning att höja maximistraffet för normalfallet av rån torde inte föreligga med hänsyn till att de allvarligaste gärningarna hänförs under straffbestämmelsen för grovt rån. Som exempel kan anföras att högsta domstolen nyligen fastslagit att rån mot bank eller annan penninginrättning, vid vilket rånaren hotat med skarpladdat skjutvapen, i regel bör bedömas som grovt rån oavsett om skott avlossats med vapnet. Inte heller minimistraffet för normalfallet av rån bör skärpas, eftersom straffbestämmelsen omfattar också mindre allvarliga fall som exempelvis att efter tillgripandet av ett paket cigarretter tilldela ägaren ett knytnävsslag när denne försöker återta cigarretterna. Med tanke exempelvis på sådana fall skulle det enligt kommissionens mening snarast kunna vara motiverat att överväga om inte minimistraffet för rån bör sänkas. Denna fråga bör emellertid enligt kommissionens mening lämpligen prövas i sammanhang med en mera allmän översyn av straffskalorna i BrB.

När det gäller grovt rån visar senare rättspraxis att även den övre delen av straffskalan tämligen ofta kommer till användning. Det förefaller inte finnas någon anledning att höja minimistraffet för grovt rån.

Uttalanden av brottsförebyggande rådets arbetsgrupp rörande kriminalpolitiska frågor

Brottsförebyggande rådets arbetsgrupp för kriminalpolitiska frågor har i maj 1974 avlämnat en rapport till rådets styrelse avseende rådets medverkan i det kriminalpolitiska utvecklingsarbetet (BRÅ 1974:3).

I rapporten förordas en straffrättsöversyn, inriktad på vissa områden som anses böra särskilt prioriteras. I detta hänseende nämns särskilt förmögenhetsbrotten och straffskalorna för vissa brott samt sanktionsformerna fängelse och böter. Någon rekommendation till rådet att föra fram förslag om tillsättande av utredningar lämnas dock inte, utan arbetsgruppen anser att ytterligare underlag bör tas fram för rådets ställningstagande.

I fråga om förmögenhetsbrotten uttalas i rapporten ytterligare bl. a. följande:

Arbetsgruppen delar uppfattningen att förmögenhetsbrotten är mogna för översyn. De centrala brotten utformades av straffrättskommittén under 1930-talet (SOU 1940:20) och överfördes i stort sett oförändrade till brottsbalken 1965. De förflutna trettio åren har medfört en markant förändring av det ekonomiska livet och av människornas levnadsbetingelser. De förutsättningar som straffrättskommittén utgick ifrån när det gällde förmögenhetsrättsliga dispositioner är i åtskilliga stycken annorlunda i dag. Det är också troligt att värderingarna i fråga om vad som skall anses vara särskilt kvalificerande från straffbarhetssynpunkt undergått förändringar.

Översyn inom justitiedepartementet

Inom justitiedepartementet pågår f. n. arbete med en begränsad översyn av bestämmelserna om grov stöld och rån. Särskild uppmärksamhet ägnas därvid åt inbrottsstölderna och de lindrigare formerna av rån. En promemoria i ämnet avses bli remissbehandlad innevarande höst.

Remissyttranden

Utskottet har inhämtat yttrande över motionen från riksåklagaren (RÅ), rikspolisstyrelsen, Svea hovrätt, det brottsförebyggande rådet, Sveriges advokatsamfund, Sveriges domareförbund och Föreningen Sveriges åklagare.

Samtliga remissorgan ansluter sig – helt eller delvis – till motionärens uppfattning i sak. Om behovet av den önskade översynen är meningarna delade.

Riksåklagaren (RÅ) framhåller inledningsvis att antalet rånbrott av skilda slag har ökat betydligt under senare år. Ehuru inte alla år visar lika höga siffror, är det tydligt att antalet rån under den överblickbara framtiden kommer att vara väsentligt högre än vid mitten av 1960-talet. Det är enligt RÅ av vikt att man i straffrättsskipningen kan ingripa med kraft mot dessa företeelser.

Efter uppgifter om doktrin och rättspraxis av intresse uttalar RÅ att det enligt hans mening är en riktig och ändamålsenlig ståndpunkt, att gärningar av den art som prövats i de ovan återgivna rättsfallen bedöms som rån, och att ett rån där hotet skett med skarpladdat skjutvapen i allmänhet bedöms som grovt rån. Han anser också att redan den omständigheten, att rånbrottets omfattning är omtvistad i doktrinen, talar för att lagtexten kunde böra förtydligas, ehuru praxis nu måste anses fastlagd så att något akut behov av lagstiftning inte föreligger.

Vad härefter gäller straffsatsen för rån säger sig RÅ dela motionärens uppfattning att det finns fall där minimigränsen ett år ter sig väl hög och att det kan finnas anledning att överväga en sänkning, möjligen till 6 månader.

RÅ vill emellertid inte intaga någon bestämd ståndpunkt till straffskalan, som bör prövas i ett något större sammanhang. Frågor avseende straffsatser för olika typer av brott torde, framhåller han, komma att tas upp i det brottsförebyggande rådets arbete.

Beträffande grovt rån delar RÅ motionärens mening, att någon anledning att ändra straffskalan inte synes föreligga.

På grund av vad nu anförts tillstyrker RÅ att riksdagen gör en framställning till Kungl. Maj:t i de avseenden motionen berör.

Rikspolisstyrelsen – som erfarit att bl. a. bestämmelserna om rån, grov stöld och stöld är under behandling i justitiedepartementet – säger sig dela motionärens uppfattning att de lindrigaste typerna av rån med hänsyn till sin förhållandevis ringa svårighetsgrad påminner om vissa stöldbrott. Det

måste enligt styrelsen anses otillfredsställande att de rättstillämpande organen i dylika fall kan komma att känna sig tvingade av individualpreventiva skäl att använda en annan brottsrubricering än rån. Med hänsyn härtill finns enligt styrelsen skäl för en översyn av reglerna för straffminimum för rån. Beträffande önskemålet om en ändrad brottsbeskrivning uttalar styrelsen att den, även om det – med hänsyn till den nuvarande stadgan i rättspraxis – i och för sig torde kunna ifrågasättas om behov föreligger av en ändring härvidlag, intet har att erinra mot en översyn även i detta hänseende.

Svea hovrätt, som till sitt yttrande fogat en i anledning av remissen utarbetad promemoria, ansluter sig till vad i motionen anförts till stöd för den begärda översynen av straffskalan för rån. En sådan översyn, som även bör avse gränsdragningen mellan mindre allvarliga fall av rån och andra fall, bör enligt hovrättens mening göras i lämpligt sammanhang. Hovrätten uttalar också att såsom framhållits av brottskommissionen frågan om straffskalan för rån inte bör bedömas isolerad utan prövas i samband med en mera allmän översyn av straffskalorna i brottsbalken. Med hänsyn till att hithörande spörsmål redan är under övervägande i det brottsförebyggande rådet synes enligt hovrätten någon särskild framställning i ämnet till Kungl. Maj:t inte för närvarande vara påkallad.

Beträffande brottsbeskrivningen uttalas i den bifogade promemorian bl. a. följande:

Den i praxis vedertagna tolkningen av rånparagrafens nuvarande lydelse kan till nöds sägas icke strida mot ordalagen. Dessa behöver nämligen, såsom professor Strahl (SvJT 1960 s. 262) uttalat, språkligt icke betyda mera än att faran skall te sig såsom trängande. Då emellertid den vedertagna tolkningen, särskilt om den ges tillämpning även på avtalslagen, kan tänkas föranleda ej ännu förutsedda konsekvenser, synes goda skäl finnas för motionärens hemställan.

Brottsförebyggande rådet ansluter sig till den i motionen framförda uppfattningen att brottsbalkens bestämmelser om rån kommit att i rättspraxis tolkas förhållandevis vidsträckt och att en viss tvekan kan råda om denna praxis stämmer överens med lagrummets ordalydelse. Från kriminalpolitisk synpunkt synes det emellertid enligt rådet tveksamt om den i motionen förordade omformuleringen av rånbestämmelsen i enlighet med gällande rättspraxis är lämplig. Det torde från denna synpunkt finnas skäl att i princip förbehålla rånbenämningen sådana handlingar där ett verkligt hot föreligger.

I anslutning till detta konstaterande anmärker rådet att dess kriminalpolitiska arbetsgrupp även behandlat frågan om de negativa konsekvenserna av brottsbenämningar som ger en missvisande bild av lagstadgandets innehåll (se BRÅ 1974:3).

Rådet ansluter sig även till den i motionen framförda uppfattningen att minimistraffet för rån är för högt. Om rånbestämmelsen ej ändras i den

riktning som förordats i motionen, finns det därför enligt rådet starka skäl som talar för förslaget om ändring av straffskalan.

I yttrandet nämns också ett rådets kriminalpolitiska arbetsgrupp i den ovannämnda rapporten (BRÅ 1974:3) även har dragit upp allmänna riktlinjer för det kriminalpolitiska arbetet och bl. a. förordat en fortsatt tillämpning av nuvarande system med en fortlöpande brottsbalksöversyn. De förslag som framlagts i motionen bör enligt rådet tas upp till närmare granskning i detta sammanhang.

Sveriges advokatsamfund framhåller att, som framgår av motionen, till rån hänförs fall av mycket varierande svårhetsgrad och att det inte sällan förekommer att omständigheterna vid brottet varit sådana att påföljden framstår som en oproportionerligt hård reaktion. Särskilt gäller detta i fall där skyddstillsyn bedöms som den i och för sig mest adekvata påföljden men där de synnerliga skäl för denna påföljd vilka med hänsyn till straffminimum skall föreligga saknas.

Å andra sidan bör man enligt samfundets mening inte kunna bortse från att fall, vilka omfattas av rånrekvisiten, traditionellt och av allmänheten torde betraktas vara av så allvarlig natur att de i princip bör leda till strängare påföljd än vad grov stöld föranleder. Det kan därför enligt samfundets mening inte vara riktigt att samma straffskala generellt skall gälla för de båda brottskategorierna.

Det synes emellertid samfundet vara angeläget att möjlighet skapas för en mildare bedömning än den som straffminimum tillåter, då omständigheterna i det särskilda fallet så påfordrar. Detta bör enligt samfundet gälla exempelvis fall där våldet varit förhållandevis obetydligt, där ett hot objektivt sett inte inneburit trängande fara eller där tillgreppet inte avsett något större värde.

Härom anför samfundet vidare att man kan tänka sig att nå en lösning genom införande av en särskild straffbestämmelse för lindrigare former av rån. På motsvarande sätt som beträffande våldtäktsbrottet kan man måhända finna en särskild brottsbenämning för de lindrigare typfallen.

Alternativet till en sådan lösning kan enligt samfundet vara en bestämmelse att påföljden vid mildrande eller särskilda omständigheter skall kunna nedsättas till sex månaders fängelse.

Med någon av dessa ändringar skulle det, slutar samfundet, inte vara nödvändigt att mjuka upp de rekvisit för rån som lagen anger. Måhända skulle i stället därmed i rättstillämpningen kunna vinnas bättre anpassning till lagrummets ordalydelse.

Sveriges domareförbund framhåller att det under senare år skett en allvarlig utveckling av våldsbrottsligheten särskilt i vad avser rån mot banker och andra penninginrättningar. Vid en sänkning av straffminimum för rån riskerar man att straffmätningen för normalfallet av rån mildras, vilket inger betänkligheter från allmänpreventiv synpunkt. Så skedde enligt förbundet

exempelvis vid sänkningen av straffminimum för meded i samband med brottsbalkens införande (se justitiedepartementets expertundersökning av straffmätningspraxis i Ds Ju 1973:8 sid. 18 ff). Det synes önskvärt, fortsätter förbundet, att frågan om straffminmum för rån prövas i samband med en allmän översyn av straffskalorna i brottsbalken, vilket ock brottskommissionen förordat. Det förtjänar enligt förbundet även övervägas om icke en särskild straffskala för lindriga fall av rån bör upptas i lagen. I anslutning härtill påpekar förbundet att datatekniken har öppnat nya vägar för överblickande av den tidigare ur empirisk synpunkt svårtillgängliga straffmätningspraxis på olika områden.

På anförda skäl tillstyrker domareförbundet att frågan om en sänkning av straffminimum för rån övervägs som ett led i en allmän översyn av brottsbalkens strafflatituder.

Beträffande förslaget om ändring av brottsbeskrivningen för rån uttalar förbundet att det i likhet med motionären anser det vara otillfredsställande att rådande praxis beträffande hot med oladdad pistol och liknande fall mindre väl överensstämmer med lagens ordalydelse. Det rör sig ju här om upprätthållande av straffrättens legalitetsprincip, som är av grundläggande betydelse för rättssäkerheten. Förbundet vill därför ej motsätta sig en översyn av ränstadgandet. Vid en sådan översyn måste enligt förbundet självfallet uppmärksamhet ägnas åt rändefinitionens centrala ställning ej blott i straffrätten utan även i civilrätten, framför allt i 28 § avtalslagen.

Föreningen Sveriges åklagare påpekar att rekvisitet hot som innebär trängande fara även återfinns i 6 kap. 1 § brottsbalken. Den tolkning, som rekvisitet fått, synes föreningen rationell, då det för den som utsätts för angreppet kan vara omöjligt att iaktta sådana detaljer, som innebär att hotet faktiskt inte inneburit så allvarlig fara, t. ex. att en pistol är oladdad. Det strider ej mot ordalagen att ett hot, som från den angripnes synpunkt ter sig som allvarligt, anses innebära trängande fara, då även gärningsmannen måste ha avsett att hotet skall uppfattas innefatta sådan fara. Förslaget att bestämma hotet på sätt som skett i 4 kap. 5 § BrB skulle enligt föreningen medföra att även mycket okvalificerade hot skulle innebära ränhot. I denna del kan föreningen därför icke dela motionärens uppfattning.

Den ifrågasatta sänkningen av minimistraffet för rån till sex månader säger sig föreningen däremot kunna tillstyrka. Ett flertal rån är icke av den grova beskaffenhet att ett års fängelse framstår som rimlig påföljd. Praxis har kringgått svårigheten genom att uppställa mycket stränga krav på bevisningen av sambandet mellan det utövade våldet och tillgreppet. Under förutsättning att det klargörs att en nedsättning av minimipåföljden för rån till sex månader icke är ett uttryck för en mildare syn på brottet som sådant har föreningen ingen erinran mot en sådan straffsänkning. Å andra sidan anser föreningen icke en sådan förändring oundgängligen påkallad utan menar att en lagändring kan anstå till en mer omfattande översyn av brottsbalkens bestämmelser.

Utskottet

Enligt 8 kap. 5 § brottsbalken döms den som stjäl medelst våld å person eller medelst hot som innebär trängande fara för rån till fängelse, lägst ett och högst sex år. Detsamma gäller den som, sedan han begått stöld och anträffats på bar gärning, sätter sig med sådant våld eller hot till motvärn mot den som vill återta det tillgripna ävensom den som med sådant våld eller hot tvingar annan till handling eller underlåtenhet som innebär vinning för gärningsmannen och skada för den tvungne eller någon i vars ställe denne är. Är rån att anse som grovt skall enligt 6 § dömas för grovt rån till fängelse, lägst fyra och högst tio år.

I motionen begärs översyn av berörda bestämmelser. Översynen bör enligt motionären avse dels bestämmelsen om straffminimum för rån, dels brottsbeskrivningen av rån i vad gäller rekvisitet våld eller hot som innebär trängande fara. Motionären anser på anförda skäl att straffminimum för rån bör sänkas, lämpligen till fängelse sex månader, samt att lagtexten bör ändras så att därav tydligt framgår att det nyssnämnda rekvisitet är uppfyllt även om faran objektivt sett inte är trängande men hotet för den hotade ter sig som ett hot som innebär trängande fara, t. ex. hot med leksakspistol.

Antalet rånbrott har under de senaste åren stigit betydligt, och det är enligt utskottets mening angeläget att samhället med kraft ingriper mot denna regelmässigt mycket allvarliga form av våldsbrottslighet. Samtidigt bör emellertid framhållas att rånbegreppet även innefattar relativt ofarliga handlingar, t. ex. fall där våldet är ringa och det tillgripna avser obetydliga värden. I sådana fall kan inte sällan minimistraffet framstå som alltför strängt. Att straffskalans nedre gräns ligger vid ett år har även den konsekvensen att det krävs synnerliga skäl för att påföljden skyddstillsyn skall få användas. Domstolen kan alltså tvingas tillgripa en frihetsberövande påföljd även om en sådan inte är påkallad av individualpreventiva skäl.

Beträffande gärningsbeskrivningen har i rättstillämpningen och den juridiska doktrinen framförts två tolkningar i fråga om innebörden av begreppet hot som innebär trängande fara. Dels har framförts åsikten att lagrummets ordalydelse ger vid handen att rekvisitet är uppfyllt endast om hotet objektivt sett inneburit en trängande fara för den hotade, dels har hävdats att det är till fyllest om hotet av den hotade uppfattats såsom innebärande trängande fara.

Förespråkarna av den förstnämnda meningen har till stöd för sin uppfattning bl. a. åberopat utformningen av straffstadgandet om olaga hot. I detta lagrum, 4 kap. 5 § brottsbalken, som riktar sig mot den som lyfter vapen mot annan eller eljest hotar med brottslig gärning, sägs uttryckligen att det är tillräckligt att hotet är "ägnat att hos den hotade framkalla allvarlig fruktan för egen eller annans säkerhet till person eller egendom".

I rättspraxis har numera på ett entydigt sätt fastlagts att s. k. råntvång föreligger även om faran objektivt sett inte är trängande men hotet för

den hotade ter sig som ett hot som innebär trängande fara. Något akut behov av lagstiftning till ledning för rättstillämpningen kan därför inte anses föreligga. Å andra sidan kan det från mer allmänna utgångspunkter anses mindre tillfredsställande att lagrummets innebörd inte tydligt kommer till uttryck i lagtexten. Från kriminalpolitisk synpunkt kan det också, som bl. a. brottsförebyggande rådet framhållit i sitt remissyttrande, finnas skäl att i princip förbehålla rånbenämningen för handlingar där ett verkligt hot föreligger.

I linje med sådana överväganden ligger den under utskottets remissbehandling framförda tanken på en särskild straffbestämmelse och en särskild brottsbenämning för lindrigare former av rån. En jämförelse med våldtäktsbrottet är här av intresse. För våldtäkt är straffet fängelse lägst två och högst tio år, medan straffskalan för brottets lindrigare former, benämnda våldförande, är fängelse lägst en månad och högst två år.

En uppdelning av rånbrottet på liknande sätt framstår enligt utskottets mening som ett alternativ till en sänkning av straffminimum med eller utan samtidig justering av gärningsbeskrivningen. De i motionen upptagna spörsmålen bör sålunda enligt utskottets mening inte betraktas isolerade från varandra.

Mot denna bakgrund är utskottet inte berett att binda sig för en lösning i enlighet med motionärens förslag. I likhet med motionären anser emellertid utskottet motiverat att motionsspörsmålen blir föremål för närmare överväganden. Enligt vad utskottet erfarit pågår f. n. inom justitiedepartementet arbete med en begränsad översyn av bestämmelserna om grov stöld och rån. Utskottet förutsätter att de i motionen upptagna spörsmålen kommer att behandlas i detta sammanhang. Med hänsyn härtill är någon särskild framställning från riksdagens sida inte påkallad.

Utskottet hemställer

att riksdagen avslår motionen 1974:967.

Stockholm den 29 oktober 1974

På justitieutskottets vägnar
ASTRID KRISTENSSON

Närvarande: fru Kristensson (m), fröken Mattson (s), herrar Polstam (c), Johansson i Växjö (c), Jönsson i Malmö (s), Nygren (s), fru Bergander (s), herrar Nilsson i Visby (s), Fransson (c), Lövenborg (vpk), fru Wiklund (c), fru André (c), fru Andersson i Kumla (s), herr Petersson i Röstånga (fp) och fru Lindquist (m).